

اجتماعیات مجموعہ سی

ص ۳ : ۳

۱۳۳۳ حریران

۱ : ۱

اخلاق نه وقت علم اولاييلير ؟

اجتماعى حادثه‌لار ايچىنده بشريت ك ا ك اول نظر دقتنى جلب ايدن اعمال اخلاقيه در . اعمال اخلاقيه نك اهميتك ا كلاشيلمسنددر كه تاريخك بزه بيلديردىكى ا ك قديم مدنى ملتدره طبيعت ماديه حقنده كى نظريات ياننده اعمال اخلاقيه عائد افكاره تصادف اولونور . بناء عليه « اخلاق مسئله سى » بك اسكى زماندنبرى وضع اولونمشدر . فقط عجباً بوموضوع اوزرينه حقيقى معنا سنده بر علم تأسس ايتشمى ؟ ... عجباً اخلاق مسئله سنك بواكيلكنه رغماً اخلاقي حادثاتك دىكرشون آرد سنده كى موقعى تعيين اولنه بيلمشمى ؟ ... اخلاق مسئله سنى حله اوغراشان « اخلاق نظرى » در . بناء عليه حقيقى صورتده بر علم اخلاق تأسس ايتشم اولوب اولماديغى ، بو حادثاتك شون عالم آرد سنده كى موقعى تعيين ايدلوب ايدلديكى « اخلاق نظرى » نك نه كى مسائلى موضوع اتخاذ ايدلديكى تدقيقله ا كلايه بيليرز .

« نظرى » تعبيرى برشأيتك ، بر حمله حادثاتك حسبى صورتده تدقيقه ويرلمش براسددر . بومعناده بتون علوم مطلقاً نظريددر . چونكه علملر حادثاتى ، هيچ برغايه كوزتمكسزىن ، اولدينى كى ، تدقيق ايدر ؛ اونلرى اداره ايلين قانونلرى بولمغه چاليشير . علمك صرف نظرى تدقيقاتى نتيجه سنده بولونان قانونلردن بالاخره اعمال و تطبيقات ايچون بر طاقم قواعد استخراج ايديليركه بوقواعدك اعانه سيله افعالزى تنظيم و حادثات طبيعيه نى معقول صورتده تعديل ايدم بيلمكه موفق اولاييليرز . بناء عليه معنای حقيقى سنده هيچ بر علم حادثاتى اكلامغه ، قانونلرغى بولمغه چاليشيركن عملى و تطبيقى برغايه كه زده دمز . فقط حادثات معين ايتدكدن ، قانونلر بولوندقدن صوكره بولنره استقداً وجوده كتيريله جك دستورلر ، قاعده لر بزه طبيعت اوزرنده ممكن مرتبه حاكم اولمق قدرتى ويرير . مثلاً غريزيات عالمى صرف نظرى تدقيقاتده بولونوركن اعضائك افعال و وظائفنى تعيينه چاليشير ... بولاجنى قانونلردن طبابتده نه صورتله استفاده ايدلمسى لازم كله جكنك تعيينى آرتق بشقه سنده ترك ايدر . ايسته بوايكنجى جهت علمدن تطبيقده استفاده ايتك ايستيلرك وظيفه سيدر .

بوگون ظاهراً « نظری » اسمی طر اشیمان بر اخلاق وار . فقط بو نظر اخلاق علمك حائر اولمی ايجاب ایدن « نظریلك » خاصه سنه مالك دكلدر . زیرا انسان اعمالده نه گبی غایه لر تعقیب ایتلیدر؛ بو غایه لری بره ارجاع ممکن دگی؛ انسانلر آره سنده کی مناسباتك اساساتی نه اولمیدر... کی مسئله لر دوغریدن دوغری به نظری اخلاقك موضوعی تشکیل ایدیور . شو حالده اخلاق نظریلك غایه سی بر طاقم قیمت حکملری تأسیس ایتمكدن عبارت اولور . حال بوکه علم هیچ بر موضوعی بو صورتله تدقیق ایده مز؛ بر موضوع بو صورتله تدقیق ایدیلیرسه یوقاریده سویلدیکمز معناده نظری و بناء علیه علمی اولاماز .

نظری اخلاقك حقیقی معناده علمه بکزمه میسی اوتهدنبری نظر دقتی جلب ایتمش، اعماله متعلق بر نوع « علم » زمره سنك موجودیتی فرض اولونارق اخلاقده او زمره میانته قولشدر . آریستونك علمی عملی ونظری ایکی قسمه آیرمیسی ، اسلام مؤلفلرینك حکمت نظریه ، حکمت عملیه دییه رك بوتصنیفی قبول ایللری هب بویله بر احتیاجدن دوغمشدر . بوتصنیفلرده کوسترییورکه نظری ایله علمه مستند عملیات و تطبیقاتك ، تعیر آخرله ، علم ایله فنك (Art) سمدیکی اکلا دیغمز طرزده معناری تعین ایلش دکلدی .

صوك زمانلرده بعض فیلسوفلر مثلاً موسیو ووندت اخلاق « علوم دستوریه Sciences normatives » تسمیه ایلدکلری بر زمره علومه ادخال ایدیورلر . بویله بر زمره علوم تصویری بزى قرون قدیمه حکما سنك تصنیفه یا قلاشدیریر . حال بوکه علمك ، علم معناسنده استعمال ایدلدیکی تقدیرده حکمتك ، عملیسی اولیه جنی کی نتیجه سی اولان قواعد کوره متحول اولمی لازم کلن بر نوع Sciences normatives دخی موجود دکلدر . حادثاتك تدقیقی اصول اعتباریله نصاب تکامله ایرمش ، یعنی بوگونکی معناده علم اولمش ایسه آرتق صرف نظریدر . بویله اولمادنی تقدیرده یاساده جه قواعد و دستورلردن مرکب بر فن (صنعت) یا خود هنوز ماهیت علمی اکتساب ایتمه مش معلوماتدر . ایسته اخلاق نظریده فلسفه اخلاقه اکثر یا تحلیلالات روحیه و یا حقوقیه ؛ یا خود عقائد دینه علاوه ایدییه رك نظری شکلی ویرلش معلوماتدن عبارتدر .

اخلاق نظری عجبا عملی اخلاقی تأسیس ایده بیلورمی ؟ . بك چوق کیمسلر اخلاقك بر تأسیس ، بر ابداع محصولی اولدیفنی فرض ایلشلر ، بر چوق مؤلفلر منحصر آ اخلاق نظریلك اعمال اخلاقیده تعدیلات قطعه یا بق قدرتی حائر اولدیفنی ظن ایتشلردر .

حال بوکه اعمال اخلاقیه و آندن ملهم اولان عملی اخلاق هر نوع نظریه دن اول جمعیتده موجوددر. اخلاقی حادثه لر هر فرد اوزرنده ، دیگر شتون طبیعی کی ، مؤثردر. بناء علیه اخلاق هیچ بر زمان ابداع محصولی دکلدر. واقعا بیوک برداهینک ، برداهی* اخلاقینک جمعیتک اخلاقی اوزرنده کی تأثیری پک عظیمدر. فقط بوتأثیرک سبب و ماهیتی ینه تحولات اجتماعیه کورمک لازمدر. بر جمعیت داخلنده حصوله کلمک اوزره اولان انقلاب داهی* اخلاقینک وجداننده اک شدتلی معکس بولدینی ایچون اونک وضع ایتدیکی نظریه اخلاقیه جمعیتک استقبال اخلاقیسنی تعیین ایدر .

الحاصل بر جمعیت ، بر قوم و مدنیت اخلاقی کندی ابداع و افرادینک وجدان اخلاقیسنی کندی تشکیل ایدر. انسانک فردیتنه عائد کی ظن ایلدیکی بو وجدان وجدان مشترک معکسیدر. اخلاق عملینک حادثه اولارق موجودیتنی اخلاق نظری مؤلفلریده تسلیم ایدیورلر. مثلا آدولف لاندیری اخلاق نظری نی تولید ایدن احتیاجلردن بری عملی اخلاقی تنسیقدن عبارت اولدینی سویلیور [۱] حال بوکه عملی اخلاق تنسیقه ، بر مبدئه ارجاعه دکل، منسوب اولدینی اجتماعی حادثه لر زمره سی میاننده تدقیقه محتاجدر. اسلام حکما سندن برچوخی اخلاقی طبایته تشبیه و معنوی امراضک تداو یسیله مکلف کورورلر. بومعاده طبابت برچوق علوم اوزرینه مستند بر فن و صنعتدر. اخلاقده طبابت نوعندن ایسه آنکده بر علمه ، شأیت اخلاقیه نی ده طبیعی اصوله تدقیق ایدن اجتماعیه استاد ایلسی لازمدر.

مع مافیه بشریت حادثاتک علمی اصول تدقیقی قولایلقله بولمامشدر . بوکون اخلاق نظری تدقیقاتنده فصل بر یول تعقیب اولونیورسه اوزاق و یاقین برماضیده دیگر علومده عینی طریق تدقیق تعقیب ایدیلیوردی .

مثلا ئی یونیا حکمتشناسانی حادثات ماده یی ده صو ، هوا ، روح کلی بی بر مبدئه ارجاعه اوغراشیورلر ؛ قرون وسطاده حادثاتک علت وجودینی، علت غائییه سنی آراقله علم تشکل ایده بیله جکنی ظن ایدیورلردی . فقط بومساعی بوکون اکلا دیغیز معناده حکمت طبیعی ، بی وجوده کتیرمدی . بالعکس بو طریق تدقیقک دیکشمسی سایه سنده علوم مثبت تشکل ایده بیلدی . حادثاتی بر مبدئه ارجاع ایتمک ، علت غائییه سنی بولمق

صورتيله تشكىل ايدن نظريه لر موقه ذهني تظمين كي يالكز جملې بر فائده سي واردر .
 فقط علوم مثبت حادئات طبيعته ك قانونلرني طابق سايه سنده انسانلري طبيعت اوزرينه
 نافذ و حاكم فيلار . انسانلر طبيعتك حادئهلرني علمي وحسي بر صورتده تدقيق ايتمزدن اول ،
 شيمديكي كبي ، او حادئهلري تعديلله قادر دكلديلر ؛ بالعكس تماميله آنلر ك زبوني ايديلر .
 طبيعتك حادئهلرني ارزو ايتديكمز كي تعديلله موفقيتمز اولنر حقينده كي علمي تدقيقاتك
 نتيجه سنده بولونان قانونلر مستند فن وتطبيقاتك تشكييله ميسر اولدي .

شبهه سز اعمال اخلاقيه اوزرينده ممكن مرتبه نافذ اولق بشرت ايچون اك مهم
 براملدر . طبيعت مادييه نفوذ سعادت مادييه حصوله كتيرويه بيله سعادت معنويه حيات
 اجتماعيه و اخلاقيه منزي امكان مرتبه سنده اصلاح ايدم بيلمك سايه سنده قابل اولاجقدر .
 اخلاق نظري ايله عملي اخلاقي تاسيس و تعديل ايدم بيلمك ممكن اولماديني شوايضا حادئن
 اكلاشيلور . فقط عجايا علوم طبيعيه مستند قنر وضعتلر كي اخلاق علمنه مستند
 بر فن وضعتك حصولي قابل دكلي ؟ بومسئله يه مثبت جواب ويره بيلمك ايچون اخلاق
 نظري يي بر طرفه بر اقق ، حادئات اخلاقيه ك علمي صورتده تدقيق امكانني آرامق لازمدر .
 اخلاقك مسئوليت ، وظيفه ، خير ... الخ كبي بر طاقم تظاهرات وجدانيه سي
 واردر . فقط بونلري بر طرفه بر اقق رق اخلاق ، تجليات خارجيه سي اعتباريله مطالعه
 اولونديني تقديرده اونك ديكر اجتماعي حادئهلردن هيچ فرقي اولساديني ، حتي بونوع
 حادئاته غير قابل تفريق صورتده مربوط بولنديني اكلارز . اخلاق نظري مؤاملري
 هب برنجي نوع تظاهرات ، يعني تظاهرات داخليه وحسيه اعتباريله اخلاقي مطالعه
 ايدرلر ، بوندن استخراج ايلدكلري تصوراتك حدوديني تعيين وبونلري تقع ويا وظيفه ...
 كبي برمبدئ ارجاع ايلمك چالشيئرلر . بو طرزده دوام ايدلر كجه البته اخلاق بر علم اولماز .
 اخلاقك علمنه موضوع اولاييله جك تظاهراتي ، تظاهرات خارجيه سي يعني جمعيتك عادات
 وتعاملاتيدر . ديكر شئون طبيعتك ، دها خصوصي اولارق شئون اجتماعيه ك بر جزئي
 اولان بو عادات و تعاملات علمي اصولله تماميله قابل تدقيقدر . اخلاقي بو صورتله
 صرف شيئي وخارجي اولارق تدقيق ايتك قوانين اخلاقيه يي كشفه و علم تاسيسنه مدار
 اولور وبوندن سوكره بو علمه مستند بر اخلاق قنك وجوده كلمي وحادئات اخلاقيه يي
 ممكن مرتبه تعديل ايدم بيلمك قدرتنك حاصل اولمسي تدقيقات علميه ده كي ترقيه معلق
 بر مسئله دن عبارت قالير .

شأنیت اخلاقیہ نك دیگر حادثات اجتماعیہ کی شئی و خارجی اولارق تدقیقی علی العموم عدم امنیتہ قارشیا مقدمہ ، حتی اجتماعی حادثہ لری طبیعی حادثات کی کورمکہ آیشماش اولانلرک حسابانہ مخالف دوشمکده در . چونکہ اخلاق خارجی تظاہراتی بویله بر علمہ موضوع اتخاذ ایتک اول امرده وجدانک اهمیت باطنیہ سنی تقلیل ایدہ حتی ظن اولومقدمہ در . حادثاتک شئی اولارق مطالعہ سی هیچ بر زمان آنک حسی اولان تأثیرنی آزالتمادینی کی شأنیت اخلاقیہ نك خارجی تصور و مطالعہ سی دہ حیات وجدانیہ اوزرینہ بر تأثیر اجرا ایدہ جک دکلددر . چوقدنبری حکمت طبیعیہ آھنکک قانونلرینی بولدی ؛ بوکون ضیانک ، رنکک لک اهتزازات اثیریہ وانعکاس نتیجہ سی اولدیغنی بیلوروز . بو علممز بونلرک حسابیتمز اوزرینہ اولان تأثیرنی ازالہ ویا تخفیف ایدہ بیلدیمی ؟ کوزل بر موسیقی قارشیسندہ ، پارلاق وجاذبہ دار رنکک مواجہہ سندہ دویدیغمز ذوق اسکیسنہ نسبتہ آرمیدر ؟ ... عینلہ حادثات اخلاقیہ ، علمی تدقیقاتہ موضوع تشکیل ایدرسہ بوندن وجدانک قوہ باطنیہ سی نەدن کسب ضعفیت ایدہ جکنہ حکم ایدیله بیلسین ؟ ...

حادثات اخلاقیہ یک اسکی زماندنبری معلوم اولدینی حالہ شیمدی بہ قدر علمی تدقیقاتہ موضوع تشکیل ایدہ مہ سی ، حالا حادثات اخلاقیہ نك علوم مثبتہ تشکیل ایدہ جک صورتلہ اجتماعیات اصولیہ تدقیقہ قارشئ مخالفت کوسترلمسی اخلاقک ماہیت مخصوصہ سندن ایلری کلکدہ در . اخلاقی حادثہ لری دیگر اجتماعی شأنیتلر کی بر جوق زمان . طبیعت ، مفہومی داخلندہ کورلمہ مش ، بو حادثہ لردہ معینیت ارایلامیہ جنی و بناء عالیہ علوم طبیعیہ ماہیتدہ تدقیق ایدیلمہ جکی ظن اولنمشدر . چونکہ بر طرفدن بتون اجتماعی حادثہ لریک وبالخاصہ اخلاقک خالق بالذات فرد اولدیغہ وجدان شہادت ایدر کی کورولور ؛ دیگر طرفدن بر موضوعک علم اولاییلمسی ایچون برنجی شرط آنی شئتلیشد مکدر . حالبوکہ صرف وجدانی ، صرف باطنی اولدینی ظن ایدیلن شئون اخلاقیہ نك شئی اولارق مطالعہ سی موروث قناعتلریمزہ مخالف دوشمکده در . نصل علم ادیان وجودہ کتیرمکہ جالیشمق ، هیچ بویله اولمادینی حالہ ، بدایہ دینہ قارشئ مبالانسزلق کی کورلمش ایسہ اخلاقک دہ بویله شئی مطالعہ سی اوامر وجدانیہ قارشئ بر نوع حسابانیک ظن اولونمشدر . بویله بر حسابانیک ایسہ قواعد اخلاقیہ قارشئ لاقدی اویاندیرمہ جنی ، روابط اجتماعیہ بی بوزہ جنی فرض ایدلمکدہ در . بتون بونلر ذھنک کندیسہ موروث اولان تلقی نی محافظہ ایتک میل طبعیسندن ایلری کلکدہ در .

ایشته بوسبیلهدرکه هنوز شأنت اخلاقیه عامی وشیئی اولارق تدقیق ایدیلهمه مشدر. اجتماعیاتك حادثات اخلاقیه نی علمی بر اصول ایله تدقیق و بالنتیجه تأسیس ایتیمی ده سنه لره، بلنکده عصر لره متوقفدر. شوقدرکه هر کون بیکلرجه اخلاقی مسئله لر مواجهه سننده قالیورز. بونلری دائمی صورتده حل ایتك مجبوریتده یز.

بومجبوریت قارشیسندنه نی یاه جغز؟.. حرکاتمزدده مدار استناد اولاجق حقائق علمیه یه مالک دکلز. بوکا مالک اولونجیه قدر افعالمز معلقی قالاچق ؟... بوسؤالك تضمن ایتدیکی مشکل دها زیاده ظاهریدر: فردی وخصوصی اولارق دوشونیلدیکی حالده حرکات و اعمالك معلقی موضوع بحث اولاماز. چونکه بر حقیقی «علم عادات» ایستر تشکل ایتسین، ایستر ایتسین شئون اخلاقیه موجود و فرد اوزرنده مؤثردر. یعنی علم وجهلمز وجدان اخلاقینك تشکلنه مانع اولاماز. مسئلهك نتایج اجتماعیه وعمومیه سنه کلنجه: قواعد اعمالك هنوز تأسیس ایتهمسی اولسه اولسه حادثات اخلاقیه قارشیسندنه اتخاذ ایدم جکمز تداییده احتیاطکارانه حرکت ایتك مجبوریتی ویرر. بواحتیاطکارلق ایسه هنوز تکمل تامنه ایرمه مش اولان علومه موضوع اولان حادثات ایچون وارد ولازمدر: بوندن برقاج عصر اول طیب کچین انسانلر هر خسته حقنده بولدقلری علاجك شفابخش اولدیغنه ایمان ایدرلردی. شیمدی طیبیلر برچوق امراضك هنوز چاره تداویمی بولنه مادیفنی اعتراف ایتمکده، بوکجه خسته لره تسلیدن ماعدا صورتله مداخلدن استسکاف ایلکده درلر. عمومیتله علم هنوز کشف ایدلمین، بیانمین شیلری معترف وبونلر قارشیسندنه احتیاطکارلنی آمردر. بوکونکی اجتماعیاتجیلرکده اخلاق مسئله لری قارشیسندنه وضعیتی بویله در.

الحاصل اخلاق نظری بر علم دکلدر. شأنت اخلاقیه علمی تدقیقانه موضوع اولاییلیر واولماید. بونك ایچون حادثات اخلاقیه ك کندیسندن تغریق قابل اولیان اجتماعی شأنتلره برلکده تدقیق ایدلمیدر و بصورتله بر «علم عادات» تشکلی هر ساحده، بالخاصه فلسفه ده مهم بر انقلاب وجوده کتیره جکی شبهه سزدر. روحیاتك علم اولارق تشکلی، بک یکی اولدینی حالده، فلسفه ده فصل مهم بر تحول وجوده کتیرمش ایسه

اخلاقك بوصورتہ تدقیقہ قانونلرینك بولونمسی فلسفہ ۛ عینی انكشاف وتكاملی تاملین ایلۛ جكدر . بعضیلری روحیانك علم اولمسنده سويلدكلى كی اخلاقكده برعلم اولارق تأسی اوزرینہ فلسفہ ۛ موضوع قالمیہ جفنی ظن ایدیورلر . فلسفہك كندينہ مخصوص موضوعی وارد: بوموضوع اخلاقی مسائلده، مطلق مفهومی آلمان فیلسوفی فیختهك اكلاذینی كی اكلامق ، بوموجود ذی كمال اولارق دكل ، برمفكوره حالتده تلقی ایلك شرطیله ، « مطلق » در . اخلاقك اجتماعیات داخلنده برعلم اولارق تشكلی فلسفہك اخلاق مسئله سنده كی بوموضوع خاصنه دها اینی صاحب اولسنی تأمین ایدر . نته كیم روحیات علم اولدقن صوكره فلسفہك مبحث معرفتہ حلل كله مشدر، بالعكس بومبحث انكشاف وحقیقتہ دها زیاده تقرب ایدہ بیلمشدر .

محمد امین

